

TUUKKA TOMPERI

Jokaisen (poliitikon) (t)yöpöydälle – nyt!

Kai Alhanen, *Dialogi demokratiassa*. Gaudeamus, Helsinki 2016. 240 s.

Kai Alhanen & Tuukka Perhoniemi, *Demokraattinen perintömme*. Vastapaino, Tampere 2017. 245 s.

Ruhtinaille osviitaksi kirjoitetut ”kuvastimet” (lat. *principum specula*) eli hallitsijoiden ja aateliston opaskirjat muodostivat keskiajalla ja renessanssissa merkittävän filosofisen kirjallisuuden lajityypin. Poliittista viisautta tai sosiaalista neuvokkuutta tarjonneista teoksista tunnetuin on eittämättä Machiavellin *Ruhtinas*, mutta genre on laaja. Muista suomenoksista mainittakoon Castigliosen *Hovimies* ja Graciánin mainioita menestysoppaita sisältävät *Sankarin taskupeili* ja *Maallisen viisauden käsikirja*.

”Kuten kaikki hyvin toimivasta valtiollisesta elämästä kirjoittavat – historia tarjoaa lukuisia esimerkkejä – osoittavat, tasavallan perustajan ja lainlaatijan on oletettava, että kaikki ihmiset ovat pahoja ja että he aina seuraavat pahaa luonnettaan, milloin vain saavat siihen tilaisuuden.” (Machiavelli, *Valtiollisia mietelmiä*, 1531.)

Machiavellin ja kumppanien mietteissä on yhä ajattelemisen aihetta niin vallasta kilpaileville poliitikoille kuin kansalaisille, jotka haluavat hioa kriittisen poliittisen ajattelun taitojaan. Poliitiikka ei ole kuitenkaan pelkästään valtakamppailua ja peliä vaan myös mahdollisen taidetta, yhteisten asioiden hoitamista, konfliktien sovittelua, avoimesti harkitsevaa päätöksentekoa ja kirkasotsaisia – joskin usein ristiriitaisia – aatteita ja ihanteita.

Tiedostamme nykyään Machiavellin aikaa paremmin myös sen, ettei ihmisen poliittinen luonne ole ikuisesti muuttumaton ja syntymässä saatu. Pikemminkin jokainen yhteiskunta muovaa kasvavia yksilöitä muuttinsa mukaiseksi. De-

mokraattisuus koskettaa siten poliittisen järjestelmän ohessa myös koko ihmiskuvaamme ja ihmisyyttä syvässä mielessä. Jos emme halua luovuttaa politiikan kenttää jälleen kerran taantumuksellisen naiiville, kyyniselle ja kiihkoilevalle ”vahvojen johtajien” kaipuulle, demokratian ihanteita on kyettävä puolustamaan

niin idealistisen vilpittömästi kuin machiavellisten viekkaasti.

”Ihmisissä on käyttämättömiä voimavaroja, jotka liittyvät itsensä kehittämiseen ja ohjaamiseen, itseymmärrykseen ja luovuuteen. Pidämme näitä voimavaroja olennaisina ja vetoamme niihin emmekä ihmisten taipumuksiin olla väkivaltaisia, järjettömiä ja alistua käskyvallalle. Ihmisen ja yhteiskunnan päämääränä tulee olla inhimillinen itsenäisyys, ei suinkaan huoli julkisuuskuvasta ja suosioista vaan oma-kohtaisen ja aidon merkityksen löytäminen elämälle.” (*Port Huronin julkilausuma*, 1962.)

Ihmiskunnan kaikkien ajanjaksojen mittakaavassa elimme vain silmänräpäyksen aikaa, jolloin edustuksellista liberaalia demokratiaa pidettiin itsestään selvänä, poliittisen historian päätepisteenä. Nyt kun tuo kuvitelma on haihtunut, demokratian tulevaisuudesta – kaikissa eri muodoissaan – kannetaan aiheellista huolta. Demokraattisin keinoin piti kohdata suuret ongelmat: ilmastonmuutos, globaali eriarvoisuus, luonnonvarojen riisto, sodat, terrorismi ja pakolaisuus, moraalikäsitteiden ja uskontojen ristiriidat, jälkiteollisten maiden väestön vanheneminen ja niin edelleen.

Demokratia ei ole enää selviö, joka pelastaisi meidät tuhoilta. Siitä on odottamatta itsessään tullut pelastustehtävä. Juuri tähän ajankohtaan osuvasti Kai Alhasen ja Tuukka Perhoniemen teokset ovat kuin käsikirjoja paremman poliittisen tulevaisuuden rakentamiseksi. Pragmatistiseen tapaan kirjoittajat myös kuvaavat poliittisia ideoita ”voimallisiksi työkaluiksi” ja Alhanen kirjassaan kutsuu dialogia de-

mokratian välineeksi. Teosten eetos on yhteinen, joten rinnakkain luetuina ne tukevat toisiaan mainiosti.

”Valtiotamme kutsutaan demokraatiaksi, koska siinä ei hallita harvojen vaan enemmistön eduksi.” (Thukydides, *Peloponnesolaissota*, n. 400 eaa.)

Demokraattinen perintömme esittelee kolmekymmentä painavaa käsitettä, teemaa ja pulmaa – kuten kansalainen, tasavalta, isänmaallisuus, vallankumous, ihmisoikeudet, perustuslaki – sellaisina kuin ne näytettyvät aatehistorian merkkiteoksissa 2 500 vuoden aikajännteellä. Jokaiselle aiheelle omistetaan muutama sivu, joilla sen merkitys demokratialle avataan hyödyntämällä katkelmia valikoiduista klassikoista Thukydideen *Peloponnesolaissodasta* alkaen. Antiikin auktorien (Platon, Aristoteles, Polybios, Cicero), ohittamattomien uuden ajan filosofien (Locke, Hume, Rousseau, Smith, Kant), politiikan aatehistorian avainhahmojen (Montesquieu, Paine, de Tocqueville, Marx & Engels, Mill) ja muutamien 1900-luvun ajattelijoiden (Dewey, Arendt, Mills, Foucault, Sen & Nussbaum) lisäksi mukana on myös kolme kansanvaltauksen merkkipaaluiksi tunnistettavaa dokumenttia: *Yhdysvaltain itsenäisyysjulistus* (1776), Ranskan kansalliskokouksen *Ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistus* (1789) sekä opiskelijamanifesti *Port Huronin julkilausuma*. Kirjoittajat onnistuvat erinomaisesti todistamaan alkuväitteensä: demokratian ymmärtäminen vaatii ajattelutyötä, sillä se ei ole vain yksi poliittinen idea muiden joukossa vaan ”monisäikeinen rihmasto erilaisia ideoita, jotka tukevat, täydentävät ja syventävät toinen toisiaan” (9).

Dialogi demokratiassa on puolestaan Alhasen monipuolinen yleisesitys vuoropuhelun ja avoimen kommunikaation välttämättömyydestä kansanvaltaisen poliittisen järjestelmän ja elämänmuodon perustana. Teosta siivittää paljolti John Deweyn filosofiasta ja yhteiskuntakäsityksestä innoittunut näkemys kokemuksista merkityksellistävästä,

yhteiskunnalliset erot ylittävästä ja keskinäistä luottamusta rakentavasta kanssakäymisestä. Dialogin edellytyksiä käsitellään niin yhteisön piirteiden kuin yksilöiden kykyjen näkökulmasta. Lopuksi hahmotellaan osuvaa kuvaa ajassamme tarvittavasta uudenaikaisesta ”osallisuustajun” kansalaishyveestä.

”Tuntemukset ja käsitykset eivät uudistu, sydän ei jalostu eikä ihmismieli kehity, elleivät ihmiset ole vuorovaikutuksessa keskenään. [...] Jotta ihmiset pysyvät sivistyneinä tai jotta sivistys voitaisiin saavuttaa, ihmisten täytyy kehittää ja hioa taitojaan toimia yhdessä sitä mukaa kuin yhteiskunta tulee tasa-arvoisemmaksi.” (de Tocqueville, *Demokratia Amerikassa*, 1840.)

Dialogin käsite laventuu vilkkaassa aikalaiskäytössään usein turhan epämääräiseksi, eikä Alhanenkaan täysin välttä ongelmaa. Paikoin kirjassa seurataan nykyisen dialogiteorian avainajatusta, jonka mukaan dialogi on erityispiirteinen keskustelumuoto. Toisinaan hän nimittää dialogiksi kaikenlaista vuoropuhelua ja kommunikaatiota, jolla on luottamusta vahvistava, ihmisiä lähentävä, yhteisymmärrystä lisäävä tai oivaluksia herättävä luonne. Niinpä dialogisuudesta annetaan esimerkeiksi yhtä lailla Sokrateen kyselevä tyyli Platonin dialogeissa ja U2-yhtyeen luova prosessi kuin uusien löydösten saavuttaminen tieteellisessä tutkimuksessa. Tarkemmin katsoen Sokrateen keskustelukumppaneita nollaava ja käsityksiä kumoava *elenkhos* voi kuitenkin erota varsin paljon nykyhumanistisesta dialogi-ihanteesta, eikä tieteelliseen kommunikaatioon sovi sen paremmin ajatus siitä, että kaikki kokemuksiansa jakavat olisivat ”omalla tavallaan” oikeassa. Päinvastoin virheiden ja väärinkäsitysten osoittaminen on tieteellisen vertaisarvioinnin ydintä.

Myös demokratian tulevaisuudelle on ratkaisevan tärkeää saavuttaa uudelleen luottamus tiedollisten ristiriitojen ratkaisuun. Jotkut todella ovat väärässä faktaväitteineen ja toiset oikeassa, eikä tätä ristiriitaa

käy pehmentäminen sillä, että jokaisella on oikeus omiin tulkintoihinsa. Tiedollisten kiistojen ratkaiseminen ja tiedollisen auktoriteetin hyväksyminen ovat yhtä tärkeitä demokraattiselle keskustelulle kuin luottamuksen ja yhteisymmärryksen rakentaminen. En kuitenkaan epäile sitä, että inhimillisesti ja vaikkapa strategisesti ajatellen jälkimmäinen on käytännössä edellytys ensiksi mainitulle. Dialogisuuden ehtojen, keinojen ja käytäntöjen kartoittaminen on siis ensisijaisen tärkeää demokraattista työtä.

”Vaikka omaksuttu mielipide ei olisi ainoastaan totta vaan koko totuus, silti sen täytyy tulla – myös todella kiivaasti ja vilpittömästi – kyseenalaistetuksi. Muuten suurin osa mielipiteen omaksuneista ihmisistä pitää siitä kiinni ennakkoluulon tavoin, eikä juurikaan ymmärrä tai tunne sen järjenmukaisia perusteita.” (Mill, *Vapaudesta*, 1859.)

Jos näistä kahdesta teoksesta on valittava kiireisen poliitikon – tai jokaisen kansalaisen – (t)yöpöydälle vain toinen, oma poimintani osuu *Demokraattiseen perintöömme*. Se on napakka, jaarittelematon, eloisasti etenevä, kooltaan näppäränä tarvittaessa lentolaukuunkin mahtuva opus, jossa ilahduttaa sivistävä anti. Kirja osoittaa monin oivallisista esimerkeistä, miten parhaat poliittiset aatteet ovat nimenomaan kulttuuri-perintöämme. Samalla teos innostaa tarttumaan esittelemiinsä alkuteoksiin.

Nykyisessä talouselämää mielis-televässä ja tyhmyydellä ratsastavassa poliittisessa ajassa menneisyyden älyllisiä saavutuksia tuhotaan yhtäällä uskonnon ja toisaalla populismin nimissä. Lämmittää sydäntä löytää teos, joka tekee sivistyshistoriaamme eläväksi suorastaan viehättävällä tavalla. Olisi viheliäistä, jos tällainen kirja ei saavuttaisi ansaitsemaansa julkisuutta ja lukijakuntaa.

***Alkuteosten lainaukset löytyvät
Demokraattinen perintömme
-kirjasta.***